

míšeňským biskupem, jeho lužickým oficiálem, lübbenským farním klérem, českým králem, zemským fojtem, lübbenskými radními a tzv. kostelními otci. Christian Speer se věnuje významu celestýnského kláštera na Ojvině ve zbožném životě pozdně středověkých elit, a to na příkladu Zhořelce, jehož měšťanům a jejich zbožnosti se věnoval ve své nedávno vydané disertaci. Zde předkládá svědectví o velmi četných nadáních zhořeleckých měšťanů ojvínskému klášteru, jejichž hojnost, srovnatelnou s nadáními pro zhořelecké františkány, vysvětluje zejména prestižností celestýnského řádu v hornolůžickém prostředí a rovněž početnými osobními vazbami mezi měšťskými elitami a mnichy.

Tematickými těžišti sborníku jsou zeměpanská správa vedlejších zemí České koruny, církevní problematika a měšťanská zbožnost. Je zřejmé, že v dané publikaci nebylo možné postihnout veškerou problematiku, která se nabízí (např. umělecká tvorba, písemnictví, hospodářské záležitosti), přesto zde poněkud chybí stati zabývající se šlechtou, byť se jí částečně dotýkají články L. Březiny. Za nejprínosnější považují studie P. Hrachovce, L. Březiny (Tunkl z Brníčka) a Ch. Speera. Mnoho zajímavých podnětů lze rovněž nalézt v úvodní stati Lenky Bobkové, které ovšem právě charakter vstupního textu neumožnil některá témata pojednat širěji.

Kniha vedle uvedených studií obsahuje dalších téměř sto stran příloh: anglické a německé shrnutí, užitečný přehled jazykových ekvivalentů místních názvů (česky, německy, polsky a lužicko-srbsky), obsáhlý „výběrový“ seznam literatury a rejstřík. Jednotlivé články jsou pak vhodně doplněny dobovými i současnými černobílými vyobrazeními a přehlednými mapami. Do knihy je rovněž vložena nevelká barevná obrazová příloha, zachycující mj. i slavné *Velké žitavské postní plátno*.

Ačkoliv je publikace *Česká koruna na rozcestí* opravdu spíše sborníkem než kolektivní monografií, dokázaly její články vytvořit relativně celistvý obraz vedlejších zemí Koruny české v pozdním středověku. Nabízí nám obraz, na nějž stále ještě nejsme dostatečně zvyklí, neboť nám ukazuje poděbradskou a jagellonskou epochu v jiné než tradiční „české“ podobě.

MARTIN BARUS

Zdeněk KUKAL – Barbora DUDÍKOVÁ
SCHULMANNOVÁ – Jaroslav VALEČKA –
Vlasta ČECHOVÁ – Karel POŠMOURNÝ,
*Hrady Čech a Moravy z čeho jsou a na
čem stojí*, Česká geologická služba,
Grada Publishing, Praha 2010

304 s., ISBN 978-80-7075-740-6 (ČGS);
978-80-247-3745-4 (Grada)

Studium hradů v Čechách a na Moravě prošlo několika fázemi. Prvotní orientace na dějinné osudy, vyvozované z písemných pramenů, se později rozšířila o snahu zhodnotit hrady i z hlediska jejich stavební podoby a s ní souvisejícího vývoje. Úsilí o včlenění do kontextu naší, či spíše střeoevropské architektury vyvolalo mnoho dalších otázek a vyžádalo si i uplatnění nových metod z oblasti stavebních dějin, dějin umění nebo archeologie. Nebyl to však pouze zájem o získání nových informací pro studium hradních staveb. Ze zcela praktické potřeby údržby jedné z nepočteněji zastoupené reliktní architektury vycházely otázky směřované k poznání stavby do ještě větší hloubky. Snaha „autenticky“ opravit reliktů zdíva napodobením jejich středověké nebo raně novověké struktury vyžadovala získávání informací o historických konstrukcích, o jejich struktuře, užitých materiálech a jejich pojivech. Nebylo možno tedy opomenout ani vyhodnocení nejčastěji ke stavbě užívaného kamene a s ním i úzce souvisejícího podloží staveb. Oba přístupy k hradním stavbám se tak spojily do řady společných otázek, vyžadujících interdisciplinární studium. Není tedy překvapením, že v neustálé snaze o prohloubení našeho poznání hradů vznikla publikace, která nabízí geologické a petrologické informace o jejich podloží a stavebním materiálu.

Ačkoliv to nebývá zvykem, povšimněme si nejprve formální stránky knihy. Její rozdělení se čtenáři, nebo alespoň čtenáři neškolenému v oboru geologických věd, musí nutně jevit jako poněkud neorganické. Obsah kapitol a podkapitol zůstává nejasný a při snaze o jeho pochopení nám nepomohou ani názvy naznačující snahu o populárně vědeckou formu publikace. Navíc pozorný čtenář zjistí, že např. o reliéfu krajiny nás publikace poučuje jednak v kapitole *Kameny na povrchu aneb trochu regionální geologie* (podkapitola *Hrady a reliéf*) a znovu v kapitole *Krajina s hrady, hrady s krajinou* (podkapitola *Terminologické intermezzo*). Podobně je tomu i v několika dalších případech. Nutně se nabízí jednoduché vysvětlení. Autoři se předem nedo-

mluvili na obsahu, psali jej samostatně a v závěru práce jednotlivé úseky pouze sesadili. V každém případě nás forma nutí knihu při referenci o obsahu nedělit do čtyř kapitol podle autorů, ale do tří skupin podle odbornosti nabízených informací.

První skupina informuje o terminologii, typologii a metodách geologických věd, o oborech, které jsou autorům „domovem“. Dozvídáme se o systému dělení hornin, o jejich geologickém původu a jeho vztahu k reliéfu krajiny, o odborném pojmenování krajinných typů a dalších, nepochybně nejen pro studium hradů důležitých pojmech. Čtenář neškolený v těchto vědách ovšem jen stěží posoudí správnost a dostatečnost informací. Varováním před spolehlivostí prezentovaných výsledků je již geologická mapa republiky v měřítku 1:500 000, která je, alespoň dle mého názoru, jen málo podrobná pro tak malé lokality, jakými jsou právě hrady. Nedovoluje je totiž přesně lokalizovat, a tedy ani určit jejich geologické podloží a potažmo i jeho petrologii. Přitom vhodnější geologické mapy v měřítku 1:200 000, běžně dostupné pro celou Českou republiku, autoři ani nezmiňují.

Druhou skupinu je třeba uvést upozorněním autorů v úvodu, že kniha „nemůže a ani nechce konkurovat bohaté kastellologické literatuře“. A právě ty partie, kde se historických věd dotýká, doprovázejí různá zmatení, s ohledem na odbornou orientaci autorů knihy pochopitelná, ne však přijatelná, neboť ukazují na problém prostupující celou knihou – opomenutí interdisciplinární spolupráce. Tak například v podkapitole *Skály s hradů, hradů se skalami* autoři uvádějí pojem skalní hrad. Vycházejí z definice Tomáše Durdíka (*Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 1999, s. 501–502), chápané autorem jako terénní typ hradu, a k ní, jako jakýsi doplněk, chybně zahrnují i definici dispozičního typu, předloženu Františkem Gabrielem a Janem Smetanou (*Archaeologia historica* 6, 1981, 33–62). Nejen že se obě definice výrazně liší, ale zároveň jsou srovnáváním pověstných „jablek a hrušek“. Ve zjednodušeném pohledu pak autoři do skupiny skalních hradů kladou jak sídla, o kterých neumíme jednoznačně rozhodnout, zda vůbec náleží mezi hrady (Kozlov-Chlum, Drábské světničky, Sloup), tak i hrady řazené k jinému dispozičnímu typu (Děčín, Střekov) nebo hrady řazené podle dispoziční definice mezi hrady skalní pouze v některé jejich stavební etapě (Frýdštejn).

Problematické je i vysvětlení jmen hradů. Nepochybně je pravda, že některé hrady, a kniha jich uvádí celou řadu, své skalní podloží pojaly i do svého jména. Zda lze mezi ně ovšem zařadit

i hrady nesoucí z němčiny počestěnou koncovku -štejn zůstává otázkou, neboť tuto koncovku mohl středověk chápat i jako synonymum slova hrad, německy také haus (hus), jak naznačuje případ v knize prezentovaného Vítkova kamene neboli Vítkova hrádka, uváděného v pramenech 14. století jako Wittigstein nebo Wittigshausen.

V kapitole *Kameny na povrchu aneb trochu regionální geologie* (podkapitola *Hrady a reliéf*) uvádějí autoři pouze základní typy krajiny, které jsou pro tak malé plochy, jaké hrady zabírají, irrelevantní. Pravděpodobnost kauzality, jež autoři mezi geologickým podložím a uváděnými typy reliéfu na jedné straně a umístěním hradů na straně druhé naznačují, je značně malá. Totéž platí o vztahu mezi časovou délkou stavby a k ní užitým horninám. Zcela nepoužitelné jsou pro jakoukoliv práci odhady doby těžby hornin, neboť neuvádí množství či velikost těženého staviva ani předpokládanou technologii těžby.

Naopak třetí skupina informací, soustředěná především ve čtvrté kapitole *Hradní reprezentanti*, kastellologie potěší. Věnuje se jednotlivým hradním stavbám, a pomineme-li informace z oborů historických věd, nabízí o nich cenné geologické a petrologické informace. Domnívám se, že by bylo výhodnější rozšířit tyto informace i o dalších hradech na úkor informací z oblasti historie.

FRANTIŠEK GABRIEL

EDICE A POMOCNÉ VĚDY HISTORICKÉ

Legends of Wolfenbüttelského rukopisu,
ed. Jana ZACHOVÁ, Centrum
medievistických studií, Filosofia,
Praha 2010

210 s., ISBN 978-80-7007-342-1

Svatováclavské legendy vždy tvořily důležitou součást českého medievistického diskurzu. Je proto paradoxem, že jejich rukopisům nebyla věnována taková pozornost, jakou by si zasloužily. Přitom právě studium rukopisného dochování může být klíčem k zodpovězení mnoha stěžejních témat nejenom václavské hagiografie, ale také českých dějin raného středověku. Jedním z pokusů, jak tuto mezeru zaplnit, je edice *Legends of Wolfenbüttelského rukopisu*, jež vznikla zejména péčí Jany Zachové. Lze ji zároveň chápat jako završení pozornosti, jež byla v posled-